

Vindkraftens påverkan på lokalsamhället

- En fallstudie

Kandidatarbete i landsbygdsutveckling
institutionen för stad och land
Carl Wiking
Uppsala 2011-07-03

Sveriges
lantbruksuniversitet

SLU, institutionen för stad och land i Uppsala, avdelningen för landsbygdsutveckling
EX0523 Kandidatarbete i landsbygdsutveckling, 2011, 15hp på agronomprogrammet
© Carl Wiking

Titel: Vindkraftens påverkan på lokalsamhället/ The impact of wind power on the local
community

Nyckelord: Vindkraft, community, lokalsamhälle, fallstudie, påverkan

Handledare: Kjell Hansen, SOL/SLU

Yvonne Gunnarsdotter, SOL/SLU

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur ett lokalsamhälle, och de som bor inom dess gränser, påverkas när en storskalig vindkraftspark planeras i dess omedelbara närhet. Jag har använt en kvalitativ ansats, och genomfört semistrukturerade intervjuer, för att samla min empiri. Studien ägde rum i Dalarna, i en by vid namn Svartnäs.

Jag har använt resonemanget om lokalsamhället som en symbolisk konstruktion (Cohen 1984), som tillsammans med Giddens struktureringsteori (1984) och begreppet expertsystem (Giddens 1996) har bildat min huvudsakliga teoretiska utgångspunkt.

Även om vindkraftsparken ännu inte är utbyggd, har dess inverkan på människor och lokalsamhället i Svartnäs varit betydande. I spåren av den nya vindkraftsparken har nya strukturer uppkommit. Strukturerna kan vara både begränsande och möjliggörande.

De symboler som lokalsamhället består av hotas av vindkraften. De preciseras och går från att ha haft en sammanhållande funktion till att få en särande funktion.

Olika aktörer i Svartnäs hyser tillit till olika expertsystem vilket gör att de får svårare att resonera med varandra då de inte litar på den information den andre ger om vindkraften.

Den planerade vindkraftsutbyggnaden har lett till att redan befintliga sprickor i samhället förstörats. Ställningstagandet till vindkraften leder till konflikter som splittrar byn. I Svartnäs har vindkraften haft en segregering och två grupper har skapats. Grupperna existerade i viss mån redan innan men vindkraften har förstärkt delningen av Svartnäs.

Abstract

The purpose of this thesis is to investigate how a local community, and those who dwell within its borders, are affected when a large scale windmill park is planned in its immediate vicinity. I have used a qualitative approach and conducted semi structured interviews to gather empirical data. The study took place in a small Swedish village named Svartnäs, situated in the region Dalarna.

I have used the concept of community as a symbolic construction (Cohen 1984), that together with the theory of structuration (Giddens 1984) and the notion of expert system (Giddens 1996) served as my main theoretical perspectives.

Even though the windmill park is not built yet, its impact on the people and the local community of Svartnäs has been considerable. In the traces of the new windmill park new options and constraints, that will play an important role in the lives of the people who dwell in Svartnäs, are arising. The windmill project is enlarging old conflicts and is creating a divided village. In Svartnäs two main sides has been created, those in favour of the new windmill project, and those who are working against it.

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Abstract.....	4
Inledning.....	6
Metod	7
Analytiska perspektiv	8
Tidigare forskning	9
Beskrivning av Svartnäs och bakgrund.....	11
Geografi och service	12
Befolkning	13
Stora Kopparberg	14
Föreningsliv	14
Föreningen Svenskt Landskapsskydd	15
Vindkraft i Svartnäs	16
Två läger	18
Bilden av Svartnäs.....	18
Svartnäs som vildmark	19
Svartnäs som samhälle	20
Vindkraftens påverkan på lokalsamhället Svartnäs	21
Staden som "det andra"	23
Lokalsamhället formas av vindkraften	23
Tillit till aktörer.....	24
Konsekvenser av tillitsrelationer i Svartnäs	27
Tillit till politiker	28
Vindkraften som möjlighet och begränsning.....	29
Vindkraften som möjlighet	30
Vindkraften som begränsning	31
Osäkerhet och ontologisk trygghet	33
Vindkraftens påverkan på sociala relationer.....	35
Avslutning.....	37
Referenser.....	40
Litteratur	40
Tidsskrifter	41
Empiri	41

Inledning

Ända sedan vi blev medvetna om riskerna förknippade med förbrukningen av fossila lagerresurser har vi letat efter andra alternativ. Kol, olja och fossilgas bidrar alla till att förändra vårt klimat. I kampen mot den eskalerande globala uppvärmningen måste förnybara energikällor exploateras. Kärnkraften är förknippad med risker. Många kommer ihåg vad som hände i Tjernobyl och den senare tidens händelser i Japan har på nytt medvetandegjort riskerna med kärnkraften. Kärnkraften är för tillfället starkt ifrågasatt i många länder. Istället förespråkar man förnyelsebara energikällor.

Den nya ”miljövänliga vågen” inom energisektorn innebär en satsning på grön energiproduktion. Sol, vind, vatten och biomassa är de förnybara energislag som erbjuder alternativ till de lagerresurser vi idag utnyttjar. I Sverige har vi redan byggt ut vattenkraften. De oreglerade älvar vi har kvar är skyddade av lagen. Nyttjandet av solenergi har inte kommit lika långt i Sverige som nyttjandet av vattenkraft, vindkraft och bioenergi. Bioenergin har ökat i andel av Sveriges energiproduktion de senaste åren och har en potential att växa ytterligare (Energiutblick 2007).

Vindkraften i Sverige har stor utvecklingspotential och är ännu inte fullt utbyggd. Idag producerar vindkraften 2.5 TWh per år och regeringen har satt upp ett produktionsmål på 30 TWh till år 2020. 10 TWh av dessa ska produceras av vindkraftverk till havs. (Energimyndigheten 2010:03)

Vindkraftens miljömässiga fördelar i jämförelse med många andra energislag är tydlig. Vindkraftens utsläpp av koldioxid är litet och produktionen medför inga risker i jämförelse med kärnkraftverk. Den energi som går åt för att producera ett vindkraftverk beräknas enligt en dansk studie vara intjänad efter 7,7 månader¹ (Elsam Engineering 2004).

Vindkraften har blivit en symbol för den förnybara energin. I den nationella debatten framställs den som en viktig del i lösning av energiomställningen. Det är lätt att bortse från vindkraftverkens rumsliga påverkan. Ett vindkraftverk är en konstruktion av stål och betong som påverkar den omgivande miljön markant. För många innebär en vindkraftsetablering en förändring till det sämre. I den nationella debatten har dessa aspekter sällan uppmärksammats. Emellertid har de på senare tid börjat synliggöras även här.

¹ Siffran är dock för danska förhållanden och är starkt beroende av de systemavgränsningar som har gjorts i det aktuella fallet.

I takt med den ökande utbyggnaden påverkar vindkraften allt fler människor. Även om de flesta i Sverige är positiva till vindkraften kan den lokala opinionen mot en vindkraftsetablering vara starkt negativ (Söderholm et al. 2007).

Vindkraften ska lösa miljöproblem och förse oss med ren energi. Vindkraftverken innebär dock inte bara en lösning på ett problem, utan är för många ett problem i sig. Vindkraftverkens lokala konsekvenser är stora. Byggandet av vindkraftverk medför stor påverkan på de närliggande områdena, inte bara genom störd utsikt och nya vägar. Nya vindkraftverk innebär en förändring som påverkar lokalsamhället, dess invånare och de sociala relationer som knyter samman dem sinsemellan.

Jag har valt att studera en by i Dalarna vid namn Svartnäs. Där har företaget Bergvik fått tillstånd till att bygga en vindkraftspark. Längre fram kommer jag att berätta mer om Svartnäs.

Syftet med min uppsats är att ta reda på hur ett lokalsamhälle, dess invånare och andra som rör sig i området, påverkas när en vindkraftspark planeras i dess omedelbara närhet.

I huvudsak har jag gjort en deskriptiv studie som utgår från dessa tre huvudfrågor:

1. Hur påverkar den planerade vindkraftsutbyggnaden lokalsamhället Svartnäs som en symbolisk konstruktion?
2. Hur påverkas de som bor och vistas i Svartnäs av den planerade vindkraften?
3. Hur betraktar de som bor eller vistas i Svartnäs av den stundande vindkraftsetableringen i termer av möjligheter och begränsningar?

Metod

Materialet till uppsatsen har främst tillkommit genom intervjuer med människor i Svartnäs. Samtidigt har jag givetvis gjort såväl mer som mindre systematiska observationer av byn och livet där under de tillfällen då jag varit där. Genom intervjuerna har jag fått en inblick i bybornas värld och sett hur de tolkar omvärlden, och hur de skapar mening i sina liv. Jag har genomfört nio stycken intervjuer med både permanentboende och fritidsboende. Jag använde mig främst av semistrukturerade intervjuer, vilket innebär att jag inte använde ett fastställt frågeschema utan hade frågeområden jag ville diskutera. I samband med intervjuerna förekom inslag av observation. Jag fick se hur folk bodde och bildade mig även en uppfattning om hur livet i Svartnäs var.

Intervjuerna var lätta att genomföra eftersom ämnet engagerade. Alla jag talade med hade åsikter om vindkraften. Jag upplevde att många tyckte det var trevligt att delta i intervjuerna, och få möjligheten att diskutera igenom vindkraftsfrågan ordentligt. I de flesta av mina intervjuer intervjuade jag två personer från samma

hushåll. Det gjorde att de intervjuade kunde föra diskussionen framåt tillsammans och intervjuerna fick en större dynamik. Jag är säker på att jag fick med mig fler aspekter av vindkraften än om jag bara intervjuat en person.

De jag intervjuade hittade jag genom att fråga mig fram. Det föll sig naturligt att jag intervjuade personer med olika ståndpunkter i vindkraftsfrågan och med olika bakgrund och ålder.

Jag använde mig av bandspelare när jag genomförde intervjuerna. När intervjun var avklarad transkriberade jag den grovt. Efter att ha lyssnat igenom och transkriberat samtliga intervjuer hade jag skaffat mig en god uppfattning om vad de jag intervjuat ville lyfta fram. Jag valde nu ut lämpliga teorier och begrepp, vilka jag tillämpade på empirin.

Förutom intervjuer och observationer har jag kompletterat mitt empiriska material med tidningsartiklar, debatter på internet och bloggar. Genom att ställa olika materialkategorier mot varandra har jag försökt uppnå en så mångfacetterad bild av hur byborna förhåller sig till vindkraftprojektet som möjligt.

Analytiska perspektiv

Vindkraftsutbyggnaden är en del av den nationella och europeiska miljöpolitiken. När politik ska förverkligas kommer den också att äga rum i sammanhang som redan är lokaliserade, dvs. på platser som redan är formade av sina egna betingelser och förutsättningar. Övergripande politiska beslut får därmed olika effekter och konsekvenser beroende på lokala omständigheter. Därmed kan man säga att det uppstår ett slags samspel mellan de politiska besluten och de lokala praktikerna. Man kan här tala om ett slags ömsesidig strukturering (jfr Giddens 1984), där politiken skapar nya förutsättningar för lokalsamhället, samtidigt som den lokala verkligheten avgör hur politiken gestaltar sig. Om politiken betraktas som en väsentlig del av det som skapar och utgör samhällets struktur, så kan denna struktur inte existera utan att den förverkligas i handling. Strukturen måste alltså hela tiden återskapas via aktörer för att inte försvinna (Giddens 1984). Strukturerna skapar därmed förutsättningar som människor måste förhålla sig till i sina vardagsliv, samtidigt som strukturerna måste upprätthållas genom handling för att kunna fortsätta finnas kvar.

En av konsekvenserna av moderniteten har varit att lokala samhällen allt mer har kommit att dras in i nät, som spunnits av mer centrala aktörer. Man kan säga att de allt mer kommit att influeras av 'frånvarande andra' (Giddens 1984). Dessa frånvarande andra verkar bl.a. genom att struktureringen också etablerar ett allmänt erkänt vetande, som tas om hand av ett system av experter (Giddens 1996). Ett expertsystem är ett abstrakt system av kunskap, ofta teknologisk, som influerar hela vår vardag och som upprätthålls av en kår av experter. Expertsystemet ligger

utanför lekmännens kontroll. Lekmän kan bara välja att hysa tillit till expertsystemet eller att inte göra det. Vi kan bara välja att hysa tillit eller inte eftersom vi inte kan veta om den kunskap experten förmedlar är sann eller ej. Exempelvis litar de flesta på att flygplanets konstruktion är riktig, även om vi inte vet hur ett flygplan fungerar. När människor i allmänhet hyser tillit till expertsystemet uppstår också det Giddens (1996) kallar ontologisk trygghet. När däremot – som i Svartnäs kring vindkraften – experterna inte kan komma överens, utan det istället uppstår konkurrerande expertsystem, hotas också den upplevda ontologiska tryggheten och människor upplever oro inför framtiden.

På en annan nivå kan man säga att den ontologiska otrygghet som växer fram hotar den känsla av gemenskap och sammanhållning som präglar många mindre lokalsamhällen. Eftersom denna gemenskap i första hand konstrueras på symbolisk väg (Cohen 1985), är den också sårbar när två expertsystem står mot varandra även på den lokala arenan. I en situation präglad av det man skulle kunna kalla 'lokal ontologisk trygghet' har symbolerna en enande funktion genom deras allmängiltighet för lokalsamhällets medlemmar, samtidigt som det är deras oprecisa innehåll, som gör att de kan fungera sammanhållande. Alla i lokalsamhället kan relatera till de gemensamma symbolerna, men olika personer kan tillskriva symbolerna olika mening. I Cohens resonemang fungerar symbolerna dels för att skapa en sammanhållning utåt, dels för att ange vilka värden som anses viktiga i lokalsamhället. Symbolerna, t.ex. den vackra naturen, bidrar därmed till att göra omvärlden meningsfull, även när man inom ett lokalsamhälle inte nödvändigtvis behöver vara överens om vad "vacker natur" egentligen är (Cohen 1985). När däremot de skilda uppfattningarna artikuleras genom de konkurrerande expertsystemen kommer också den symboliskt konstruerade gemenskapen att utmanas.

Med dessa analytiska perspektiv blir min studie inte enbart en studie av vad som händer i en by när man där vill placera en stor vindkraftpark, utan också en studie av hur en lokal gemenskap får sprickor när strider mellan de utomstående andra utmanar den lokala gemenskapens symboliska otydlighet.

Tidigare forskning

Vindkraften har inte varit främmande för forskning utan har intresserat en mängd forskare från vitt skilda discipliner. Psykologer, miljövetare, sociologer, landskapsarkitekter och geografer, vindkraften har intresserat dem alla. Både kvalitativa och kvantitativa studier har genomförts och även några blandade studier förekommer. Forskare från olika discipliner har fokuserat på olika aspekter av vindkraften och använt olika förklaringsmodeller. Hur vindkraften påverkar ett lokalsamhälle har inte varit lika populärt att forska om. Istället har frågor rörande

attityder i mer generell mening varit intressanta och många har utifrån en psykologisk förståelseram försökt förklara varför människor har olika åsikter om vindkraften.

Det är inte bara forskning som berör hur vindkraften påverkar människor och samhälle som är intressant. Undersökningar, som berör andra typer av förändringar i naturbilden, kan även de vara av intresse för att få förståelse för vindkraften. Marit Vorkinn och Hanne Riese skriver om hur människors bindning till platsen ”place attachment” påverkar hur de uppfattar en planerad vattenkraftsanläggning (Riese & Vorkinn 2001). Patrick Devine – Wright och Yoku Howes använder även de begreppet ”place attachment” och beskriver hur nya energiprojekt kan innebära en störning av platstillhörigheten ”disruption to place attachment”. Begreppet platstillhörighet definieras som ett känslomässigt band till platsen och kan sägas ha likheter med det Cohen (1985) diskuterar som symboliska gemenskap. Bandet är oftast av positiv karaktär även om så inte nödvändigtvis är fallet. (Devine – Wright & Howes 2010).

Olika typer av attitydundersökningar hör till de vanligare undersökningar som görs rörande vindkraften. Undersökningarna strävar efter att kartlägga människors attityder till vindkraften och är ibland beställda av branschen (se Damborg och Krohn 1999). I Sverige har Åsa Waldo och Michael Klintman forskat om människors attityder till vindkraft i havet. Deras forskning är finansierad av forskningsprogrammet ”Vindval”, ett forskningsprogram som syftar till att ta reda på information om vindkraftens påverkan på människor, natur och miljö. Vindval finansieras av energimyndigheten och drivs av Naturvårdsverket.

Ett begrepp som är vitt spritt är NIMBY’ism. NIMBY står för Not In My Back Yard och används för att förklara människors positiva hållning till exempelvis vindkraft i allmänhet och deras motstånd mot vindkraft när den ska byggas i deras omedelbara närområde. Devine – Wright (2009) har argumenterat mot den rådande uppfattningen om NIMBY- konceptet. Istället menar han att motståndet mot etableringar av exempelvis vindkraft i närområdet handlar om en störning av de känslomässiga band som är etablerade mellan människa och plats. Även psykologerna Richard Eiser & Christopher Jones ifrågasätter NIMBY begreppet då de i kvantitativa studier inte hittar bevis för NIMBY’ism (Eiser & Jones 2009).

Geograferna Simon Dalby och Fiona Mackenzie skriver om hur lokalsamhällena formas delvis som ett svar på de utomstående hot som etableringar av nya stenbrott innebär. Deras forskning liknar min på så vis att de undersöker hur lokalsamhället påverkas av yttre ”hot”. (Dalby & Mackenzie 1997)

Hur acceptans skapas och varför motstånd mot vindkraft uppkommer är ett intressant ämne. Waldo och Klintman (2008) har skrivit en artikel för ”Vindvals” räkning som behandlar erfarenheter rörande acceptans, förankring och motstånd. I artikeln slår forskarna fast att risker och möjligheter är två sidor av samma mynt. De förutsättningar som för en person erbjuder begränsningar innebär för en annan

person möjligheter. Forskarna diskuterar även former för deltagande och skiljer på information, deltagande och ekonomiskt deltagande. (Klintman & Waldo 2008)

Jamil Kahn har forskat om vindkraften på kommunal nivå och har jämfört tre olika kommuners arbete med planering. Hans resultat visar kommunernas dilemma mellan att endera välja att förespråka satsningar på vindkraften eller möjliggöra flexibilitet i planeringsprocessen och lokal delaktighet. Kahn noterar olikheterna i kommunernas sätt att hantera vindkraften och efterlyser policys som stramar åt ramarna för kommunerna och jämnar ut förutsättningarna för vindkraft. (Kahn 2003)

Mhairi Aitken har studerat den ekonomiska kompensation, i Sverige bygdepeng, som frivilligt kan ges till dem som berörs av vindkraften. Han diskuterar svårigheterna med att bedöma vilka som är berörda och vilka som därmed ska få del av den ekonomiska kompensationen. Aitken skriver även om hur den ekonomiska kompensationen kan misstolkas och betraktas som en muta (Aitken 2010). Munday et al (2011) problematiserar vindkraftens betydelse för lokal utveckling. På landsbygden finns ofta inte den typen av expertis som efterfrågas av vindkraftsprojektörer och jobbmöjligheterna blir begränsade. Istället lyfter de fram betydelsen av den ekonomiska kompensationen och efterlyser mer forskning om hur den kan utformas för att på bästa sätt leda till en långsiktig landsbygdsutveckling.

Beskrivning av Svartnäs och bakgrund

Jag sitter på Grand Hotell i Falun. Ljudet av småpratande människor fyller det rum jag befinner mig i och en doft av kaffe breder ut sig. Kostymklädda affärsmän blandas med studenter, vindkraftsägare och journalister. Representanter från regeringen och olika myndigheter är närvarande. På väggarna lyser de pastellfärgade kurbitsmönstren. Allting känns påkostat.

Jag befinner mig på ett seminarium om vindkraftens förutsättningar i Dalarna, anordnat av länsstyrelsen. Av en slump upptäckte jag seminariet och tänkte att det kunde vara ett bra tillfälle att få reda på lite mer om vindkraften och träffa lite folk i branschen.

Hittills har olika representanter för kraftbolag och elnätsägare föreläst. Idag släpptes en rapport som belyser just vindkraftens förutsättningar i Dalarna och dagens tillställning är som konferenciern säger, något av en releasefest. En känsla av förväntan hänger i luften och stämningen är god. Jargongen har hittills varit av teknologisk art. Från vissa håll delas det ut kängor till okunniga politiker och bråkiga dalmasar som vill sätta stopp för vindkraftsbyggen.

Seminariet fokuserar på de tekniska detaljerna av vindkraften. Det stora problemet idag är den nya stamnätstation som måste byggas, något alla inblandade

är överens om. Diskussionen kommer ibland in på vikten av mjuka faktorer. Den lokala acceptansen är viktig. Det gäller att informera, involvera och att föra en dialog med lokalbefolkningen. Vikten av lokalt delägarskap och den så kallade bygdepengen påtalas. Bygdepengen ska ge en del av avkastningen tillbaka till bygden. Det är ett sätt att vinna den lokala opinionen och undvika att projekten drar ut på tiden. Plötsligt reser sig en kvinna upp några rader bakom mig. Hon börjar tala med dialekt och nästan direkt märker jag att någonting har förändrats i rummet. Alla lyssnar uppmärksamt och nyfiket. Kvinnans ord etsar sig fast i mitt huvud: *Jag är en representant för det drabbade folket i Svartnäs och vi menar att bygdepengen är en muta.* Kvinnan berättar om den planerade vindkraftsutbyggnaden i hennes by och om deras kamp mot planerna. När jag hör kvinnan tala får jag känslan av att hon svär i kyrkan. Hennes budskap är nära på inkommensurabelt med de tidigare talarnas predikan för vindkraften. Det är som om hon kommer från en annan värld. Att ställa sig upp och framföra sitt budskap på det sätt hon gjorde måste kräva ett stort mod. Jag funderar över vad som driver hennes agerande.

Under den lunch som följer bestämmer jag mig för att tala mer med kvinnan och de andra representanterna för Svartnäs Vildmarksförening. De berättar för mig om Svartnäs, en liten by, med ungefär 50 permanentboende. Där planerar skogsföretaget Bergvik att anlägga en vindkraftspark med 115 stycken vindkraftverk. Deras förening samtycker inte med Bergviks planer och gör därför motstånd.

När jag lämnar seminariet, känner jag mig nöjd över att ha hittat ett spännande fält att arbeta med. Jag är inspirerad och funderar över hur en by som Svartnäs påverkas av en planerad vindkraftsutbyggnad. Jag bestämmer mig för att undersöka saken närmare.

Geografi och service

Byn Svartnäs ligger i Dalarna, nära gränsen mot Gästrikland. Svartnäs tillhör Falu kommun men ligger precis vid kommungränsen. Det tar 50 minuter att köra bil från Falun till Svartnäs och till Ockelbo tar det 30 minuter. Det närmaste större samhället är Svärdsjö som ligger 20 minuters bilfärd från byn. Här finns affär, bensinmack, vårdcentral, dagis och grundskola.

Runt Svartnäs ligger många mindre byar. I byarna finns fritidshus och fastigheter med bofasta. När jag skriver Svartnäs inkluderar jag även dessa byar. Jag har gjort intervjuer både i Svartnäs och i de omgivande byarna.

Befolkning

Det bor ungefär 50 personer i Svartnäs. Många av dem är äldre och engagerar sig inte längre i bygden. De flesta svartnäsbor är pensionerade och en del har flyttat till Svartnäs efter pensionen. De som inte är pensionerade är oftast 50 år fyllda. Det bor två barnfamiljer i Svartnäs. Barnen går på skola och dagis i Svärdsjö. I de närliggande markerna finns ett hundratal fritidshus. Många åker upp till Svartnäs över helgen för att ströva i naturen, fiska, jaga eller bara njuta av tystnaden och varva ned. Flera av dem som har fritidshus i Svartnäs arbetar inom yrken där kontakten med människor är stor. När de kommer till Svartnäs vill de koppla av från vardagslivets stress. Ägarna av fritidshusen kommer ofta från omkringliggande städer som Falun och Gävle, men även från Uppsala och Stockholm. En del är holländare, tyskar och danskar. Några av de fritidsboende har ambitionen att flytta permanent till Svartnäs om det blir möjligt i framtiden.

Innevånarna i Svartnäs uppskattar närheten till naturen. De flesta jagar eller fiskar på sin fritid och på vintern är skoteråkning väldigt populärt. Svartnäs är högt beläget och är snösäkert. Det finns miljals med skoterleder i området. Om det är en dålig vinter åker skoteråkarna från hela mellersta Dalarna upp till Svartnäs för att åka skoter. På sommaren finns det mycket bär att plocka och skoterlederna kan nu användas som vandringsleder. Friheten, som kommer med att bo nära inpå naturen och att "bara kunna åka ut med skotern", är något som många uppskattar.

"Jag har hundar, gillar naturen. Här är det alltid riktiga vintrar och jag är väldigt skoterintresserad. Här får jag allt i ett paket inklusive en enorm tystnad. I och med att jag jobbar med människor, därför kan det var lite tröttsamt att träffa människor hela tiden, därför är det lite skönt att kunna åka upp till tystnaden."

Under många år har Svartnäs befolkning minskat. Arbetsmarknaden i Svartnäs har kraftigt försämrats de senaste årtiondena som en följd av skogsbrukets modernisering. Följden har blivit att byn är på tillbakagång befolkningsmässigt. Medelåldern har blivit allt högre.

När ett hus kommer ut på bostadsmarknaden säljs det ofta som fritidshus till stadsbor. Det har medfört att priserna pressas upp för de hus som attraherar storstadsbor. Ofta säljs de mindre husen för högre priser än de större bostadshusen. Den åldrande fastboende befolkningen dör ut och ersätts med fritidsboende. Även om de fritidsboende engagerar sig i bygden, fruktar många av de bofasta att Svartnäs som samhälle kommer att försvinna. I framtiden kommer området enbart att befolkas sporadiskt under lov och helger då fritidshusägarna åker upp.

Det finns få arbetstillfällen i Svartnäs. De flesta av dem som bor här pendlar till arbete i någon av de omkringliggande städerna eller är pensionerade. De få som har fast sysselsättning i byn jobbar inom skogsindustrin. Som några av de fast boende uttrycker det: *vi offrar närheten till service och arbete för att få bo nära naturen.* De som har fast arbete i Svartnäs känner att det är en ynnest att kunna få bo som de

gör men ändå ha en fast inkomst. Många tror att om arbetstillfällena vore fler skulle även fler välja att bo i Svartnäs.

Stora Kopparberg

Svartnäs grundades år 1735 för att förse Falu Koppargruva med stångjärn. Sedan dess har Stora Kopparbergs Bergslags AB, senare Stora därefter Stora Enso, spelat en dominerande roll i byn. Först genom gruvindustrin och under de senare århundradena främst genom skogen. Industrialiseringen av skogsbruket har drabbat Svartnäs hårt. Förr försörjde skogen hela bygden men i takt med att skogsbruket moderniserats har arbetarna rationaliserats bort. Idag arbetar två personer med den skog som förr höll hela bygden med arbete. Storas betydelse för bygden har varit betydande. När de avvecklade verksamheten och sålde sina fastigheter upplevde många att Svartnäs blev övergivet. Stora hade innan dess varit den dominerande arbetsgivaren och hade i stort sett byggt upp hela samhället. Fotbollsplanen, ishockeyplanen och Folkets Hus byggdes alla av Stora. Sophämtning, vatten och avlopp hade de också ansvarat för. Men framförallt hade de varit en sammanhållande faktor som förenat bygdens innevånare.

”Ja när det var Stora som ägde allting här då var det ju mycket bättre sammanhållning här mellan folk. Ja, men då var de ju liksom sammanhållande, de styrde och ställde och bestämde va? De var ju arbetsgivare åt alla, alla var ju beroende av dem av nå sätt, det är ju väldigt speciellt. Jo det var ju en stark sammanhållning. Ja, jag menar det var ju det.”

Nu lämnades bygden att klara sig själv. En av de intervjuade menade att: *det är ju som att släppa barn själva. Det är ju i princip samma sak som om kommun försvann.* Nu fick man klara sig på egen hand.

Föreningsliv

I Svartnäs har det funnits ett rikt föreningsliv. En del föreningar har funnits i årtionden medan andra är nyare. I takt med ett sjunkande befolkningsunderlag har en del föreningar försvunnit och det har blivit svårare att få ihop folk till de olika styrelserna. Med färre boende har det blivit svårare att mobilisera tillräckligt många människor för att kunna genomföra de årliga arrangemangen. Eftersom de bofasta i arbetsför ålder minskar är det ofta samma personer som sitter i styrelsen för de olika föreningarna. De aktiva drar ett tungt lass då befolkningen minskar, men föreningarna ska ändå hållas vid liv. En del av de fritidsboende är även de engagerade i de olika föreningarna. Alltefter att befolkningen krymper måste fritidsboende engageras i allt större utsträckning.

”Det är väl så att om man engagerar sig då får man ta han om allting. Jag har frikopplat mig från nästan allt. Det blir väldigt jobbigt.”

Den förening, som idag anordnar flest aktiviteter är Svartnäs Intresseförening. Intresseföreningen bildades när ett behandlingshem lades ned. Det behövdes en förening som månade om lokalsamhället och arbetade för att stärka gemenskapen. Föreningen är den största i byn och anordnar varje år en populär skotercrosstävling tillsammans med Lingsheds skoterklubb. Tävlingen lockar några tusen besökare varje år. Under sommarhalvåret anordnar föreningen Svartnäsdagen, då en kolmila byggs, knallar kommer till byn och musik spelas. Föreningen anordnar även gemensamma midsommarfiranden och andra liknande aktiviteter.

Vid sidan av Intresseföreningen finns det ett antal mindre föreningar som bland annat har hand om underhållet av vatten, avlopp och vägar. Folketshusföreningen är en gammal förening med anor långt bak i tiden. Föreningen anordnande förr om åren en julmarknad, men sedan damen som ansvarade för marknaden flyttade från byn, har det inte arrangerats någon julmarknad.

I samband med vindkraftens intåg bildades Svartnäs Vildmarksförening, som jag kommer att skriva mer om senare.

Föreningen Svenskt Landskapsskydd

Föreningen Svenskt Landskapsskydd, eller FSL, är av de viktigaste aktörerna i vindkraftsfrågan. Även i Svartnäs spelar föreningen en viktig roll. Nedan följer ett utdrag om föreningen från deras hemsida.

FSL är en riksorganisation som har till huvuduppgift att värna Sveriges vackra natur och kulturlandskap från storskaliga exploateringar, vilka förvandlar det till ett industrilandskap med dålig livsmiljö för de människor som berörs. Utbyggnaden av vindkraften har blivit det område som har kommit att bli helt dominerande för FSL. FSL är i dag den enda svenska riksorganisation som står upp till försvar för den befolkning och de natur- och kulturbygder som hotas. (<http://www.landskapsskydd.se/>)

Föreningen har idag 30 000 medlemmar och växer stadigt. Den hjälper vindkraftmotståndarna att organisera sig. De som annars inte har resurser och kunskap att göra motstånd mot vindkraftsetableringar får en möjlighet till det via FSL. Den senaste tiden har föreningens ökade inflytande börjat synas i media. I lokaltidningar och i nationell press har det skrivits om vindkraftens baksidor, ofta har FSL figurerat i artikeln.

Vindkraft i Svartnäs

I den vindkartering, som genomfördes av meteorologiska institutionen vid Uppsala Universitet 2008, fastslogs att det i Svartnäs fanns goda förutsättningar för vindbruk. Några områden blev sedermera utsedda till riksintressen för vindbruk. Skogsföretaget Bergvik, som äger det mesta av marken runt Svartnäs, bestämde sig för att de ville bygga vindkraftverk i området. Inte långt från Svartnäs går en av stamnätets² elledningar. För att Bergvik ska få koppla upp sig direkt på ledningen behöver de uppnå en viss total effekt på vindkraftverken, och det gör de bara genom att bygga ett stort antal vindkraftverk. Alternativet till att koppla upp sig på stamnätet är att dra en ny ledning. Även detta alternativ kräver ett stort antal verk för att få ekonomisk lönsamhet i projektet.

Innevånarna i Byn Svartnäs fick höra att Bergvik skulle bygga vindkraft i området under ett samrådsmöte 2009. För många kom det som en chock, även om det funnits rykten. Att det skulle bli en sådan jättesatsning som den Bergvik nu gör, hade emellertid få väntat sig. Många är i efterhand väldigt kritiska till ”samrådet”. De menar att det inte var ett samråd utan bara information om hur det skulle bli. Många hade önskat en större möjlighet att just samråda med Bergvik om placeringen av vindkraftverken.

”Ja det var ju ingen som kom hit med ett oskrivet blad och ställde frågor, utan det var information och vi förväntades ställa upp på det här. Det var från Bergvik att: såhär blir det. Vi hade ju möjlighet att yttra oss och det gjorde vi ju. Det var många som skrev yttranden. Det kändes inte som att vi blev lyssnade på, det var bara för formens skull, för saken skull.”
(Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Det var inte alla som nåddes av informationen om samrådet och vindkraften, några fick besked om vindkraften genom dagstidningen. För dessa personer kom beskedet som en än större chock och de blev väldigt upprörda.

Intresseföreningen anordnade resor till redan byggda vindkraftverk för att människor i bygden skulle få en möjlighet att själva uppleva ett vindkraftverk och inte bara få information genom de rykten som yrde runt.

Under Intresseföreningens försorg kämpade svartnäsborna gemensamt mot vindkraftsplanerna. De ville främst få bort den vindkraft som planerades närmast byn på Båtbersberget, men även den som skulle byggas på det vackra Himmelsberget. Vindkraftverken på Himmelsberget skulle synas när svartnäsborna såg ut över den sjö som Svartnäs ligger vid. För att åstadkomma detta skapade Svartnäs Intresseförening ett upprop vilket skrevs under av nästan alla som bodde i Svartnäs. Upproret skickades in till alla instanser som var med och påverkade beslutet. Uppropet lyckades bra och idag verkar det som om de önskemål som fanns med i uppropet har blivit tillmötesgångna. Kommunen har sagt nej till en

² Det statligt ägda kraftnät som syftar till att transportera ström från nord till syd.

etablering av vindkraftverk på Himmelsberget. På Båtpersberget har totalförsvaret opponerat sig mot vindkraftsplanerna. Även totalförsvarets områden är riksintressen. När områden som är riksintressen står mot varandra har försvaret alltid företräde.

För att minska motståndet mot vindkraften erbjöd Bergvik Intresseföreningen en bygdepeng. Bygdepengen består av en procentsats av den summa vindkraftverken drar in och är tänkt att tillfalla en fond som styrs av lokala intressenter. Den bärande tanken bakom bygdepengen är att bygden skall kompenseras för det ekonomiska utnyttjandet av bygdens gemensamma resurser. Bygdepengen är även ett sätt att skapa lokal acceptans för vindkraft. Intresseföreningen gillade Bergviks erbjudande om bygdepeng. Bygdepengen skulle vara ungefär en miljon kronor om året och skulle innebära en möjlighet att genomföra kostsamma satsningar i Svartnäs. Intresseföreningen insåg vilken nytta dessa pengar skulle kunna göra för Svartnäs. Det här var möjligheten de väntat på. Nu skulle de kunna vända på den negativa befolkningstrend som Svartnäs drabbats av. Med hjälp av bygdepengen skulle det vara möjligt att driva en liten affär eller en bensinmack. Intresseföreningen såg väldigt pragmatiskt på bygdepengen, bättre med vindkraft och bygdepeng än vindkraft utan någonting alls tänkte man.

Vi hade nåt möte och då beskrev de förslaget, då fick folk komma och gnälla som dom ville. Det blev ett jävla gnäll men dom skrev på ändå. De som var emot tyckte väl att det var en muta, att dom mutar byn, och det är det ju å.

C.W: Man får ta det man får?

Ja, bättre att bli mutad än att inte få nå alls.

Bygdepengen var dock inte villkorlös. För att bygdepengen skulle delas ut var Intresseföreningen tvungen att sluta motarbeta vindkraften. De var tvungna att vara passiva och fick i framtiden som förening inte verka mot vindkraften. De fick bygdepengen men i gengäld var de tvungna att tåga. Många var väldigt negativa till bygdepengen och såg det som en muta.

“Känns som nån bananrepublik. Man får betalt för att sälja ut sina naturtillgångar. (..) Mutor helt enkelt, man mutar till tystnad. Nu har du fått det här så var tyst och acceptera.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

De blivande medlemmarna i Svartnäs Vildmarksförening ansåg att bygdepengen var en muta. Intresseföreningen ordnade ett informationsmöte där intresserade fick komma och lyssna. Under mötet utbröt en livlig diskussion, där många ansåg att Intresseföreningen inte borde skriva på avtalet. Efter informationsmötet beslutade Intresseföreningens styrelse att ändå skriva på kontraktet. Nu blev många väldigt upprörda och ansåg att Intresseföreningen hade sålt ut byn. De som motsatte sig Intresseföreningens beslut startade så småningom en egen förening, Svartnäs Vildmarksförening. Svartnäs Vildmarksförening arbetar för att inget vindkraftverk

ska finnas i Svartnäs. Vildmarksföreningen är en underförening av FSL. Föreningen bildades när de som motsatte sig Intresseföreningens agerande bjöd in en representant för FSL till ett möte. Efter mötet bildades Svartnäs Vildmarksförening. Föreningen har arbetat aktivt mot vindkraften. De har bjudit in föreläsare från FSL, skrivit insändare på nätet och kommenterat andras artiklar. Föreningen har även bjudit in politiker och representanter från Bergvik till Svartnäs. De har synts i TV och debatterat med kommunalpolitiker i Falun. De har en blogg vilken de använder för att sprida information till medlemmarna och att publicera de rön om vindkraft de får från FSL eller hittar själva. Föreningen har även beställt en egen bullerundersökning för att visa på felaktigheter i den undersökning som Bergvik gjort. Via FSL har de fått juridisk hjälp att överklaga kommunens beslut om att godkänna vindkraftsutbyggnaden. De har även överklagat kommunens vindbruksplan. Via FSL har de fått tips i hur de kan agera för att kämpa mot vindkraften på ett effektivt sätt. Vildmarksföreningen består till största delen av fritidsboende även om många permanentboende är medlemmar.

Två läger

I vindkraftsfrågan är Svartnäs en delad by. Man är antingen för eller emot och spänningen mellan lägren är stundtals stor. Alla är emellertid inte engagerade i frågan. Anledningen är att de är för gamla ”jag kommer ändå snart att dö” menar de.

Senare kommer jag mer ingående skriva om uppdelningen i Svartnäs och vad den innebär för människorna som bor och vistas där.

Bilden av Svartnäs

Bilden av Svartnäs ser olika ut för olika personer. I Svartnäs går det att urskilja två huvudsakliga linjer om hur människorna uppfattar byn. De som är negativa till vindkraften förmedlar en bild av byn som ren vildmark, medan de som är mer positiva förmedlar en bild av ett redan exploaterat Svartnäs. Vildmarksförenings medlemmar återger bilden av Svartnäs som vildmark, medan Intresseförening påtalar det intensiva skogsbruk, som har pågått i området under många hundra år. Det förefaller, som om de uppfattningar svartnäsborna har om sin hembygd påverkar deras syn på en vindkraftsetablering, men det är även möjligt att det är tvärt om, att uppfattningen om vindkraften styr vilken bild av Svartnäs man väljer att förmedla till mig. Oavsett vilket handlar det här om en sorts framtvingen

precisering av det som tidigare kunde framställas i form av en symboliskt konstruerad samstämmighet. Nu förmedlas istället en bild av Svartnäs som passar respektive förenings syften. De förmedlar en bild som ska övertyga lyssnaren om att deras sak är rättfärdig.

Svartnäs som vildmark

”Det är så nära vildmarken man kan komma, Norrland börjar ju här alltså. När man kommer hit då har man verkligen kommit bort från civilisationen”

Medlemmar i Svartnäs Vildmarksförening berättar för mig om vildmarken, som tar vid där tomtgränserna slutar. Bilden av en orörd natur lyfts fram. Svartnäs beskrivs som Falu kommuns sista vildmark och Norrlands sydligaste utpost. Här finns alla de stora rovdjuren, och många har sett dem med egna ögon. Jag får höra om vargen, björnen och lodjuret, som passerat över tomten, om kungsörnen, som huserar vid bergstopparna. Den bild jag får av Svartnäs är en ort där jakt, fiske och friluftsliv är viktiga aktiviteter och även en gemensam nämnare för dem som bor och vistas i området. Vildmarken är en viktig anledning till att många bor här och det är något som man är stolt över.

I kontrast till den bild jag får av medlemmarna i Svartnäs Vildmarksförening, berättar medlemmarna i Svartnäs Intresseförening om hur mycket skrot som finns i skogen. Det kanske fanns vildmark i Svartnäs förr, men 400 år av intensivt skogsbruk har gjort att all orörd mark är borta. Visserligen finns här mycket skog. Fisket, jakten och friluftslivet är viktigt, men det är inte vildmark utan vanlig skog. Sommargäster och inflyttade från staden tror att det är vildmark, och det kanske det är, i jämförelse med centrala Falun.

Det är inte vildmark. Det är lite på sidan av det är det. Det är inte som dom säger en del att det är orörd skogsmiljö och så, för det finns ju inte här. Då ska du ju åka väldigt långt norrut för att se nå sånt.

C.W: Det är mycket skogsbruk?

Så har det varit i 400 år så det finns ingen orörd mark här egentligen. Det kanske känns så för dom bara för att det är mycket skog, men det är ingen orörd skogsmark här inte...

Olikheterna i den bild som medlemmarna i Vildmarksföreningen och Intresseföreningen förmedlar till mig om Svartnäs kan ha många orsaker. Det verkar som om de berättelser jag fått höra är en del av den inövade retoriken, vilken föreningarna använder för att övertyga andra om sin ståndpunkt. Kanske också för att övertyga andra om att motpartens verklighetsuppfattning är felaktig.

Svartnäs som samhälle

De medlemmar jag intervjuat ur Svartnäs Intresseförening berättar om ett Svartnäs där kurvan pekar nedåt. Under många år har innevånarantalet sjunkit. Om 50 år hur ser Svartnäs ut då? Kommer det att bo några här eller finns det bara kvar några enstaka fritidsboende? För bara 20 år sedan fyllde barnen från Svartnäs en hel skolbuss, men idag är det bara ett barn som åker skolskjuts.

Det finns idag inga naturliga mötesplatser i byn. När affären lades ned försvann den sista mötesplatsen, och ingen ny har sedan dess tillkommit. Under många år försökte man i byn att rädda affären, men till slut blev den nedlagd. Idag organiserar Intresseföreningen visserligen fester och träffar några gånger under året, men det är inte alla som kommer. Hundpromenaden är den enda chansen att träffa folk nuförtiden. Men alla har inte hundar, och ibland kan det gå ett halvår innan man träffar vissa personer.

”Trenden pekar nedåt. Det blir bara enstöringar här.”

”Det behövs inte så mycket nu när vi är så få. Säg att det skulle flytta hit en eller två familjer så skulle det göra ofantligt mycket.”

Det finns en oro över hur framtiden kommer att se ut för dem som väljer att bo kvar i Svartnäs. Medelåldern är hög, och när de gamla dör flyttar det inte in nya permanentboende. Husen blir istället omgjorda till fritidshus. Jag får höra berättelser om barnfamiljer som nästan flyttade till Svartnäs, men där något gick fel. Längtan efter inflyttare är påtaglig. Om inget händer kommer det bara bli enstöringar kvar.

Situationen, som den ser ut idag med Svartnäs som långsamt dör sotdöden, är tråkig. Någonting måste hända för att vända trenden. Det är mot denna bakgrund som vindkraften betraktas. Trenden bryts. Genom bygdepengen skapas möjligheter för att Svartnäs blir ett samhälle som fortfarande existerar om 50 år.

Många av dem som är negativa till en vindkraftsetablering tvivlar på Svartnäs utvecklingsmöjligheter. De tror inte det är möjligt att en affär skulle kunna finnas i Svartnäs, då de själva har kvar i minnet hur den gamla inte kunde räddas efter otaliga försök. Den negativa befolkningsutvecklingen är förvisso tråkig. Men det blir svårt att bryta den. En vindkraftsetablering kommer säkerligen att accelerera befolkningsminskningen och förstöra den enda tillgång som Svartnäs har, vildmarken.

Många i Svartnäs söker enskildheten. De lever i självvald undandragenhet i ett liv nära naturen. För dessa personer gör det inte så mycket att Svartnäs som samhälle långsamt försvinner. Många som bor här har redan bildat familj och barnen är

utflugna. Svartnäs som samhälle är inte orsaken till att folk bor här. Om Svartnäs i framtiden bestod av några få fritidsboende skulle det inte störa.

”Jag har kommit in i en fas av mitt liv då jag känner att jag hellre drar mig undan.”

Synen på Svartnäs påverkar om man ser vindkraften som en möjlighet eller en begränsning (hinder). För dem som betraktar Svartnäs främst som vildmark, framstår vindkraften som ett hot mot just vildmarken. Eftersom vildmarken för många är en viktig anledning till att bo i Svartnäs blir de negativa till vindkraften. För dem som betraktar Svartnäs främst som ett kärt samhälle, vilket är på väg att försvinna, erbjuder vindkraften en möjlighet att vända på utvecklingen genom det ekonomiska uppsving som medföljer bygdepenge.

Vindkraftens påverkan på lokalsamhället Svartnäs

Vindkraften leder till problem i identitetsskapandet för svartnäsborna. De symboler som svartnäsborna använder för att skapa mening åt sina liv utmanas av vindkraften. När vildmarken förvandlas till industrimark förlorar vildmarken sin funktion som symbol och människors förmåga att förklara och skapa mening åt sina liv försvåras. Samtidigt som vildmarken förvandlas till industrimark, koloniserar Svartnäs av staden. Staden och Svartnäs flyter ihop och det blir svårare att definiera vad Svartnäs är, då Svartnäs definieras genom kontrasteringen mot staden.

Ord som vildmark, frihet och friluftsliv kan betraktas som symboler med vilka svartnäsborna skapar mening åt sina liv. Dessa symboler återkommer ständigt i diskussioner om Svartnäs och om varför människor har valt att bo där. Ofta kontrasteras Svartnäs mot staden och den närhet till service och arbete som staden erbjuder. När svartnäsborna berättar varför de inte bor i en stad utan har valt att bosätta sig ute i skogen använder de symboler. Dessa används i syfte att förklara och legitimerar de val som de har gjort och visa upp rationaliteten i deras beslut, men de har även andra funktioner.

Att bosätta sig i Svartnäs har varit ett medvetet val. Svartnäsborna har valt vildmarken och friheten framför stadens jäkt. Just sådana uttryck, om jekten i staden och lugnet och friheten i Svartnäs, är exempel på när symbolerna kommer till användning (Cohen 1985:15-19).

Genom att använda symboler som vildmark, frihet och friluftsliv när svartnäsborna beskriver Svartnäs, skapar de en enad front utåt. Symbolerna är emellertid så pass vaga, att de kan betyda olika saker för olika innevånare i lokalsamhället. Olika personer tillskriver symbolerna olika innebörd. Det öppnar för en individualitet inom lokalsamhällets ramar (Cohen 1985:37,55). I Svartnäs används symbolerna och tolkningen av dem för att skilja ut sig som grupp och markera sin särställning. Inom Intresseföreningen relaterar man förvisso till

symbolen vildmark, just genom att tydligt dementera dess existens. I Vildmarksföreningen poängterar man noga den vildmarkskaraktär som Svartnäs har. Detta skapar gemensamma föreställningsramar med vilka man markerar sin särskildhet inom lokalsamhället.

Planerna på att bygga ut vindkraften har gjort att de olika föreningarna i Svartnäs har blivit tvungna att precisera innebörden av symbolerna då de används i argumentationen. Vildmarksförening argumenterar mot vindkraften genom att berätta om vildmarken och hur den är hotad av vindkraften. Genom att göra det preciserar man innebörden med symbolen vildmark. Intresseföreningen motsäger sig Vildmarksföreningens precisering och säger att vildmark är någonting annat. Vildmarken har gått från att vara en symbol som förenar lokalsamhället till att bli en symbol som separerar lokalsamhället.

Är det i själva verket så att det i byn Svartnäs finns två communities³? Även om alla lokalsamhällen är differentierade skapar de gemensamma symbolerna som medlemmarna delar en gemenskap och en bild av ett enat lokalsamhälle utåt (Cohen 1985). Men vad händer när ett lokalsamhälle så explicit blir delat och när symbolerna definieras på olika sätt och det bildas två läger i lokalsamhället. Är det då fortfarande en community? Har det bildats två communities i Svartnäs by med olika symboler, där man hyser tillit till olika aktörer och har olika mål?

Symboler hanteras utifrån den aktuella kontexten. Trots att det kan verka som om Svartnäs är uppdelat i två communities kan det i själva verket bara vara en partiell uppdelning som blir tydliga i vissa situationer.

Vindkraftsprojektet innebär för många att de symboler de har använt för att skapa mening i sina liv nu utmanas. Går det fortfarande att använda symboler som vildmark, om vindkraften byggs ut i Svartnäs? Kanske blir nya symboler viktigare medan andra förlorar sin funktion. Svartnäsbornas förmåga att skapa mening åt sina liv försvåras, då symboler utmanas eller försvinner. Den mening, som en person har tillskrivit Svartnäs genom en symbol som vildmark, kanske går förlorad eller måste omdefinieras efter vindkraftens intåg. När en symbol försvinner eller förlorar sin mening förlorar även Svartnäs den innebörd som byborna förut, med hjälp av symbolen, har tillskrivit byn.

Vindkraften förknippar många med industri. Industri förknippar många med staden. Staden riskerar att kolonisera Svartnäs. Vildmarken, friheten och möjligheten att idka friluftsliv försvinner och ersätts istället av industrimark. Förutom en påtaglig rädsla för de konsekvenser vindkraften kommer att medföra, kommer de att tvingas omdefiniera vad Svartnäs är och betyder för dem. Nya symboler kommer att ersätta de gamla även om vissa kommer att bli kvar.

³ Jag betraktar lokalsamhälle och community som synonymer men då lokalsamhälle lätt kan hopblandas med samhälle, som enbart en geografisk avgränsning, väljer jag att i detta resonemang använda begreppet community.

Staden som ”det andra”

Staden spelar en viktig roll i identitetsskapandet. Staden har rollen som ”det andra” vilket genom att kontrasteras med Svartnäs ger en grund för svartnäsbornas identitet. Utan att ha staden att jämföra med går det heller inte att definiera vad Svartnäs är. Staden är stress, oljud och industri, medan Svartnäs är vildmark, frihet och friluftsliv.

I samband med en etablering av vindkraft i Svartnäs koloniserar staden byn. Vindkraften förvandlar vildmarken till ett industriområde. Lugnet och rörelsefriheten försvinner då vindkraften gör stora delar av den omgivande skogen farlig eller olustig att vistas i. Det uppstår nu svårigheter att definiera vad det innebär att vara svartnäsbo. Förr kontrasterades Svartnäs mot staden som ”det andra”, för att möjliggöra ett lokalt identitetsskapande i Svartnäs. När rollerna förskjuts och industrin kommer till byn uppstår en osäkerhet i den egna identiteten. Vindkraften utmanar alltså inte bara de symboler, som svartnäsborna använder för att skapa mening åt sina liv, utan suddar även ut skillnaderna mellan stad och land, vilket försvårar identitetsskapande genom att säga vad Svartnäs inte är.

Kanske är symbolernas betydelse så pass stark att de som ser vindkraften som industrins kolonisering av vildmarken känner sig tvingade att flytta oavsett vilka reella konsekvenser vindkraften får i deras livsvärld. Den mening som de har tillskrivit Svartnäs genom användandet av exempelvis symbolen ”vildmark”, försvinner på grund av vindkraften och ”industrins” intågande. Detta sker oberoende av vilka faktiska förändringar som vindkraften skapar i landskapet.

Lokalsamhället formas av vindkraften

Konflikter spelar en viktig roll i identitetsbyggandet. Genom att på olika sätt hantera en konflikt eller externa hot mot lokalsamhället kommer den lokala identiteten att förstärkas och formas. Oavsett utgången kommer vindkraften att forma Svartnäs som lokalsamhälle. Även de som engagerat sig i frågan kommer att påverkas. (Dalby & Mackenzie 1997)

Vindkraften i Svartnäs erbjuder en möjlighet för innevånarna att reproducera och omforma sina identiteter. Medlemmarna i Svartnäs Intresseförening ser chansen att blåsa liv i Svartnäs, något som de länge har kämpat i motvind för att uppnå.

Vildmarksföreningen tar avstamp i den historik av konflikter som har funnits i Svartnäs och knyter samman den med hotet från vindkraften. Genom att på olika

sätt hantera den utifrånkommande påverkan på Svartnäs som lokalsamhälle, som vindkraften innebär, reproduceras och formas svartnäsbornas identiteter.

Ett yttre hot kan även medvetandegöra vad platsidentitet är. Platsidentiteten är just det som är hotat av vindkraftsplanerna. Genom att ställas inför en förestående genomgripande förändring av Svartnäs inser många vad de uppskattar med platsen.

”Vi började verkligen fatta vad vi ville ha, varför vi vill bo här.

Förut kunde vi gå här och bara tänka vad bra vi har här, spela musik tända grillen. Vi kan göra ganska mycket vad vi vill faktiskt. Ända tills vi börja fundera och det var ju faktiskt den här friheten vi ville ha.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Under mina intervjuer framträder en bild av ett Svartnäs, där det alltid har funnits motsättningar, människor och föreningar emellan. En del menar att motståndet mot vindkraften inte handlar om vindkraften i sig. Motståndet hade varit detsamma även om det handlade om en motorväg eller ett grustag. Det skall vara som det alltid har varit. Även om en bild av bakåtsträvare som protesterar för sakens skull målas upp, är vindkraften för många av vindkraftsmotståndarna ett påtagligt hot mot den livsstil, som många i Svartnäs har.

”Det hade lika gärna kunnat vara en motorväg eller vad som helst. Det skall vara som det alltid har varit. Jaa, någonting att haka upp sig på. Ett livsprojekt eller vad man nu ska säga, det känns så i alla fall.” (Medlem i Svartnäs Intresseförening)

Tillit till aktörer

Tillit kan ses som det förtroende någon har för en person, en organisation eller ett system. För att vi ska kunna tala om ett socialt förtroende som något som kännetecknar ett lokalsamhälle måste förtroendet var generellt, det vill säga gälla alla relevanta områden som personen, systemet eller organisationen hanterar (Giddens 1996:40). Giddens gör skillnad på förtroende och tillit. För att det ska vara möjligt att känna tillit måste ett visst mått av osäkerhet vara inblandat. Aktören måste vara medveten om att det finns flera olika möjligheter, men välja att lita mer på ett än på de andra. Om personer inte överväger att det kan finnas andra möjliga alternativ än det som den tror på, känner personen förtroende, inte tillit. *En individ som inte överväger olika alternativ befinner sig alltså i en situation präglad av förtroende eller tillförsikt, medan den som inser att det finns olika alternativ och försöker bemöta de risker han ser framför sig vill känna tillit.* (Giddens 96:38)

Giddens skriver om tilliten till expertsystem. Med expertsystem menar Giddens *de system som bygger på tekniska landvinningar och professionell expertis och som organiserar stora segment av den materiella och sociala miljö vi lever i* (Giddens 1996:34). De flesta människor är lekmän och vet inte om den kunskap experterna förmedlar är korrekt. De kan bara välja mellan att hysa tillit för ett expertsystem

eller att inte göra det. *Tillit behövs endast där det finns okunnighet – antingen om de tekniska experternas kunskapsanspråk eller om förtrogna vänners tankar och avsikter*(Giddens 1996:88). I vindkraftsfrågan i Svartnäs finns två olika expertsystem representerade, dels ett dominerande expertsystem men även ett alternativt expertsystem som utmanar det dominerande. Det senare företräder den i samhället dominerande bilden av vindkraften, som en säker och miljövänlig energikälla. Företrädare för expertsystemet är Bergvik, tjänstemän på länsstyrelsen, vindkraftsprojektörer och andra ”experter” på området. Om vi hyser tillit till detta expertsystem litar vi på att vindkraftverken inte är hälsoskadliga, att delar inte lossnar från vingarna, att vindkraften är en miljövänlig energikälla etc. Det alternativa expertsystemet utmanar det dominerande expertsystemet och visar istället de risker, som vindkraften för med sig. Företrädare för det alternativa expertsystemet är FSL. De som hyser tillit till detta expertsystem är förvissade om att människor blir sjuka av vindkraften, att den förstör naturen och stör med buller.

Expertsystem har tillgångspunkter där det via representanter, personer som förmedlar expertsystemets kunskap, kommer i kontakt med vanliga lekmän. I Svartnäs är vindkraftsexperter, representanter från Bergvik och kommunalpolitiker representanter för expertsystemet. När lekmännen, som Giddens uttrycker det, kommer i kontakt med expertsystemets representanter är expertsystemet sårbart. Lekmännen kan här av olika anledningar mista sin tillit till expertsystemet. Om representanterna för expertsystemet inte lyckas övertyga lekmännen eller gör dem upprörda, faller tilltron till detsamma. (Giddens 96:84-90)

”Slag i ryggen. Hemskt tycker jag, och allra helst som man fick reda på det så. Överkörd, besviken. Det blir ju förstört allt det man bor här för. Du kan ju inte gå under dem ens. Man kan inte gå här i skogen. Tystnaden var kommer den att ta vägen? Hur många fåglar kommer inte att dö? Det kommer bara att bli helt förstört.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Motståndet mot vindkraften väcktes för många här och tilliten till expertsystemet och dess företrädare försvann. När vindkraftsmotståndarna fick kontakt med FSL som kunde ge belägg för och bekräfta deras misstankar om vindkraftens skadliga egenskaper, hade de hittat ett alternativt expertsystem som passade med deras syften. De personer, som senare kom att bilda Vildmarksföreningen, valde att hysa tillit till FSL eftersom det passade deras behov. Det alternativa expertsystemet blev till hjälp för Vildmarksföreningen i deras strävan efter att motverka vindkraften. Som Giddens påpekar, innebär valet att hysa tillit till ett expertsystem ett kalkylerande där möjliga vinster och förluster ställs mot varandra. Expertsystemen skapar inte bara kunskap utan formar också framtiden genom den *ständiga reflexiva tillämpningen av just denna kunskap* (Giddens 1996:85).

Svartnäs Vildmarksförenings relation till FSL har förändrats över tid. När Vildmarksföreningen först bildades och fick kontakt med FSL hade relationen en tillitskaraktär. Medlemmarna i Vildmarksföreningen övervägde då olika alternativa vägar att gå. Antingen kunde de välja att tro på vad Bergvik och de andra

representanterna för det etablerade expertsystemet sade om vindkraften, eller så kunde de välja att tro på FSL. Då den kunskap som FSL förmedlade passade bättre in för att uppnå Vildmarksföreningens syften, valde de att hysa tillit för FSL (Giddens 1996:85).

När Vildmarksföreningen väl bildats, och blivit en underförening till FSL, blev de en del av organisationen. Därför övergick förhållandet mellan de båda aktörerna från en tillitsrelation till en relation präglad av förtroende. Vildmarksföreningens ställningstagande var gjort, och nu blev deras uppgift att övertyga andra om att känna tillit till FSL.

Genom att övertyga andra stärker föreningen sin egen position i vindkraftskampen. Det går nu inte att ifrågasätta FSL och den information föreningen förmedlar för då blir följderna att den egna positionen försvagas. Följaktligen övergår relationen från att vara tillitsbaserad till att bli förtroendebaserad. Denna övergång gör att Vildmarksföreningens ställningstaganden blir fastlåsta. I en tillitsrelation överväger den som hyser tillit andra alternativ, men väljer att lita på ett av dem. När relationen till ett expertsystem eller organisation är förtroendebaserad överväger aktören inte längre andra alternativ än det som organisationen/ expertsystemet förmedlar. Intresseföreningen känner tilltro för det dominerande expertsystemet. Föreningen litar på att de förklaringar Bergvik och de övriga företrädarna för det dominerande expertsystemet ger är korrekta, även om de inte nödvändigtvis har sympati för de handlingar som representanter för expertsystemet utför. Intresseföreningen har på liknande sätt som Vildmarksföreningen kalkylerat möjliga vinster och förluster och sedan valt det expertsystem som bäst passade in på deras behov.

Svartnäs Intresseförening känner tillit till det etablerade expertsystemet vilket representeras av Bergvik, vindkraftsbolagen, tjänstemän på länsstyrelsen och andra vindkraftsexperter. Även om de inte alltid tycker att dessa aktörer agerar på ett lämpligt sätt, hyser de tillit för att de tekniska förklaringar de ger är sanna (Giddens 1996:40). Medlemmarna i Intresseföreningen kände inledningsvis tillit till Bergvik och det dominerande expertsystemet. De litade på att de tekniska förklaringar de gav var korrekta. Sedan tog Intresseföreningen ställning och accepterade byggedepengen. På samma sätt som Vildmarksföreningen blev enrollerade i FSL omvandlades Intresseföreningens tillit till Bergvik till förtroende. De litar nu på Bergvik utan att överväga andra alternativ.

Några av medlemmarna i Vildmarksföreningen tror att Intresseföreningens tillit till det dominerande expertsystemet grundar sig i en bruksmentalitet.

”Det finns ju någonting kvar att bolaget är ju som STORA, drivande i 100 år gett folk jobb och allting. Då jädrar tar man av sig hatten och står med den i näven.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Konsekvenser av tillitsrelationer i Svartnäs

Att Vildmarksföreningen och Intresseföreningen hyser tillit till olika expertsystem får konsekvenser för hur de hanterar den information, som kommer från de olika expertsystemen (Bergvik, FSL). När Bergvik kommer med erbjudande om bygdepeng till Intresseföreningen och denna accepterar erbjudandet blev många väldigt upprörda. De menar att Intresseföreningen säljer ut bygden för pengar. Att de blir mutade till tystnad. De misstror även själva löftet om en bygdepeng. Flera av de medlemmarna i Vildmarksföreningen jag intervjuat misstror Bergviks ord och tvivlar på att bygdepengen kommer att bli verklighet. Om den blir verklighet tror de att summan kommer bli mycket mindre än vad Bergvik och Intresseföreningen sagt.

De olika föreningarnas tilltro till olika parter gör det även mycket svårt för dem att samtala, då de inte kan komma överens om de grundläggande förutsättningarna för samtalet. Den kunskap som den ena föreningen tar för sann, uppfattar den andra som lögn. Att anklaga den andra sidan för att ljuga är även ett sätt att misskreditera och försvaga den andras position.

”Som på det här mötet när folk fick komma och ställa massa frågor. Då hade ju en från Bergvik som skulle vara med och svara på frågor men också den här som har vindsnurrorna uppe på Tavelberget, Dalavind. Bara för att vara med och svara på frågor om vindkraften. Men folk(vildmarksföreningen författarens anmärkning) tar det inte på allvar på nåt vis. Även om de är experter, så ställer de en fråga och får verkligheten så säger dom: Nej så är det inte.” (Medlem i Svartnäs Intresseförening)

”Sen gäller det att hålla sig till sanningen. Det gäller att skilja på fakta och fiktion. Som jag ser det har dom (vildmarksföreningen författarens anmärkning) ju vissa påståenden, kommer med en kommentar som kanske inte stämmer överens med verkligheten. Då är det ju bara tråkigt tycker jag.” (Medlem i Svartnäs Intresseförening)

För Svartnäs Vildmarksförening, som är den av de två föreningarna som arbetar aktivt med att förändra den rådande situationen och representerar det alternativa expertsystemet, är det svårt att övertyga andra aktörer om att stödja dem. Vildmarksföreningen försöker få andra aktörer att känna tillit till dem och därigenom den information de förmedlar. De slår dock ur underläge. Många av de aktörer de försöker påverka väljer att hysa tillit för Bergvik och det etablerade expertsystemet. Detta resulterar i att den information Vildmarksföreningen försöker förmedla till politiker och andra aktörer inte tas på allvar.

”Vi har öst över dem vår kunskap med dokument och uttalanden från alla möjliga håll. Vi har tagit fram material, forskning från Australien och den kunskapen har vi öst över alla. Men ingen av dem tar kunskapen tillgodo, och det irriterar mig fruktansvärt.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Det är frustrerande för medlemmarna i Vildmarksföreningen att inte bli trodda. De kämpar för att undkomma ett hot som ingen tar på allvar. De flesta väljer att lita på det dominerande expertsystemet som förmedlar en bild där Vildmarksföreningens farhågor inte finns med.

Tillit till politiker

Under kampen mot vindkraften har Svartnäsborna kommit i kontakt med kommunalpolitiker vid flertalet tillfällen. De olika föreningarna har aktivt bjudit in politiker för att kunna påverka dem. De har även åkt in till Falun för att delta vid olika möten och under dessa kommit i kontakt med politiker. Politikerna är en viktig grupp att övertyga för att stärka den egna sidan i konflikten. Vildmarksföreningen försöker få politikerna att hysa tillit till det expertsystem som de representerar. Många är upprörda över att politikerna röstar om deras framtid i Svartnäs utan att vara införstådda i problematiken. De upplevs inte som införstådda i vindkraftsfrågan i sin helhet och inte heller i fallet med Svartnäs.

”Vi har pratat med kommunpolitiker, N.N. Han satt här i huset och vi pumpade honom och han sa bara: ja, jag är inte uppdaterad i ämnet. Det var hans stående svar på all den här kunskapsproblematiken som finns. Men likt förbannat kan dom sitta i fullmäktige och ta beslut och rösta om saker och ting. Och så samtidigt har dom sagt att dom kan ingenting men ändå kan dom rösta. Dom är inte folkvalda ” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Förtroendet för politikerna och även för det politiska systemet har hos många sjunkit lågt. Man upplever att politikerna inte har satt sig in i vad de tar beslut om. Det är för många mycket upprörande eftersom beslutet har stor inverkan på deras framtid.

”Det är ju demokratins dilemma med folkvalde människor. Det känns, man ger bort nåt till nån som ska bestämma som inte vet nåt eller bryr sig.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Det är främst medlemmarna i Vildmarksföreningen som menar att politikerna inte vet tillräckligt mycket i frågan eller inte bryr sig om deras situation. Politikerna hyser inte tillit till det expertsystem som Vildmarksföreningen åberopar. Följden blir att de inte upplevs som pålästa och att de inte tycks intressera sig för deras situation. Det är möjligt att politikerna är medvetna om deras situation men väljer en utilitaristisk hållning där svartnäsborna offras till förmån för den övergripande klimatnyttan.

Vindkraften som möjlighet och begränsning

De flesta personer som vistas i Svartnäs, vare sig de är fritidsboende eller permanentboende, har tankar om hur vindkraften kommer att påverka deras framtida liv. Den planerade vindkraftsutbyggnaden berör alla utom dem som känner att de inte har lång tid kvar att leva och därför inte funderar över framtiden. En del oroar sig över framtiden och ser framför sig hur det liv de har idag kommer att försämrats. Andra ser vindkraften som en möjliggörare, någonting som kan förändra framtiden till det bättre. Vindkraftens intåg har förändrat förutsättningarna för svartnäsborna. De beslut som nu skall tas måste fattas i ljuset av den planerade vindkraftsetableringen. Vindkraften är ännu inte utbyggd i Svartnäs. Jag kommer därför att blanda beskrivningar av farhågor och förhoppningar om vindkraften med att beskriva hur den planerade utbyggnaden redan har påverkat Svartnäs.

Med hjälp av Giddens struktureringsteori kommer jag att analysera den våg av vindkraftsutbyggnad som vi ser i Sverige, samt hur förutsättningarna i Svartnäs påverkas av den planerade vindkraftsutbyggnaden i termer av hinder och möjligheter.

Nya vindar har under de senaste årtionden blåst över Sverige. I takt med att allmänhetens medvetenhet om riskerna med kärnkraft och världsuppvärmning, har efterfrågan på förnyelsebar energi ökat. Vindkraften spelar en viktig roll i omvandlingen av vårt lagerresursberoende samhälle till det nya gröna samhälle, som förlitar sig på förnyelsebar energi. Vindkraften har blivit något av en symbol för den gröna miljövänliga energiproduktion som växer fram. Olika regeringar har stöttat vindkraften ekonomiskt och instiftat riktlinjer för att underlätta utbyggnaden (Söderholm et al. 2007) År 2003 infördes ett system med elcertifikat för att stödja den förnyelsebara energiproduktionen. Producenter av förnyelsebar energi får beroende på hur mycket el de producerar ett bestämt antal elcertifikat. De kan sedan sälja certifikaten till elanvändare och elkonsumenter för att på så vis tjäna pengar på sin gröna elproduktion.

Med hjälp av de vindkarteringar som har genomförts av bland annat MIUU (meteorologiska institutionen vid Uppsala universitet), har platser lämpliga för vindbruk kunnat identifieras. Dessa platser har blivit klassificerade som riksintressen för vindbruk. Det innebär att platsen har blivit utsedd som en lämplig plats för en vindkraftsetablering. Kulturgeografen Mats Nyström definierar riksintresse på följande vis: ”Ett riksintresse är ett område som är viktigt att bevara och skydda, vid planering av ett område skall det alltid tagas hänsyn till riksintresset” (Nyström 2007:161). Ett stort område runt Svartnäs har blivit

identifierat som ett riksintresse för vindbruk. Förutsättningarna för nya vindkraftsetableringar har genom dessa åtgärder förbättrats.

I Giddens strukturerings teori finns det tre centrala begrepp: struktur, system och strukturering. Begreppet system kan förenklat jämföras med samhälle. I samhället finns strukturer som styrs av en övergripande strukturering. De nya övergripande förutsättningarna för en vindkraftsutbyggnad som har skapats av politiska beslut, teknologiska landvinningar och en vilja att mota klimathotet, betraktar jag som en (om) strukturering av samhället. Struktureringen påverkar emellertid inte samhället direkt utan omformar gamla strukturer och skapar nya, som i sin tur skapar förändrade förutsättningar för samhällslig interaktion. De nya förutsättningarna som skapas kommer i formen av möjligheter och begränsningar. (Giddens 1984:25). Möjligheter och begränsningar är inte två olika företeelser utan två sidor av samma mynt. En struktur kan både vara begränsande för en aktör och möjliggörande för en annan. I Svartnäs blir Giddens resonemang väldigt tydligt då samma strukturer uppfattas som en möjlighet av Intresseföreningen och som en begränsning av Vildmarksföreningen. (Giddens 1984:24;Klintmann & Waldo 1998: 35ff)

De förändrade förutsättningarna för vindkraft har gjort att Bergvik vill bygga en vindkraftspark i Svartnäs. I samhället har två grupper utkristalliserats där Vildmarksföreningen anser, att vindkraften övervägande innebär begränsningar, och Intresseföreningen anser att den övervägande innebär möjligheter.

Vindkraften som möjlighet

Svartnäs Intresseförening ser med tillförsikt på framtiden. I antågande med vindkraften kommer en bygdepeng, som beräknas inbringa ungefär 1 miljon kronor per år. Pengarna ser Intresseföreningen som en möjlighet för Svartnäs att leva upp igen. En chans för Svartnäs att överleva, och bryta den negativa befolkningsspiralen. För pengarna skulle det vara möjligt att öppna en affär eller bensinmack.

”Det är svårt att sja om framtiden men vi har ju förhandlat till oss en bygdepeng som ska tillfalla byn. Det kan ju också påverka hur byn blir i framtiden om jag säger så. Jag menar om det kommer en väldans massa pengar till en fond kan man ju göra saker, man kan göra satsningar som kanske kan dra hit lite folk, till exempel kan man driva en bensinmack. Bara en sån liten sak skulle göra livet lättare för oss som bor här. Man slipper åka 3 mil bara för att köpa bensin till gräsklipparen, eller att tanka bilen. (...) Vi kommer kunna göra saker som kostar pengar t.ex. en mack eller en kiosk eller vad man nu vill ha. Sen får vi se, vi vet inte om det kommer att bli någonting än. Det vi vet är att om det blir så kommer det att finnas en bygdepeng det kommer att tillfalla pengar till en fond som byborna har stor makt i.” (Medlem i Svartnäs intresseförening)

Det är möjligt att nya arbetstillfällena tillkommer i vindkraftens kölvatten. Vägar måste plogas vintertid och verken ska underhållas. Även om inte någon av dem som idag bor i Svartnäs kommer att få arbete, skapas en möjlighet för nya familjer att flytta in, via de nya arbetstillfällena som skapas.

Nya vägar kommer att behöva byggas i skogen för att forsla de delar, som senare kommer att bilda vindkraftverket, till byggnadsplatsen. Det kommer att skapas stora fina vägar i skogen, som underlättar vid exempelvis transport till fiskesjöar. De nya vägarna skapar nya möjligheter för turismen då transporterna underlättas.

Vindkraftverken skapar dock även begränsningar. Utsikten kommer i viss mån att försämrans, men de vindkraftverk som i början planerades i omedelbar anslutning till byn verkar man slippa.

Vindkraften som begränsning

För Medlemmarna i Svartnäs Vildmarksförening medför de nya strukturella förutsättningarna begränsningar. Vindkraften minskar deras möjligheter att leva på det sätt som de vill. För många passar vindkraftverken inte in i naturen, då de upplevs som fula och onaturliga. De är oroliga över hur naturen kommer påverkas med alla vägar som måste byggas, och för vindkraftverken i sig. Att vindkraften förstör naturen och förvandlar vildmarken till industrimark, tycker många är det värsta. De kommer inte längre att kunna gå ut i naturen och plocka bär. Många är rädda för att djuren kommer att fara illa; vargen, lon, björnen och järven. De blir upprörda över att staten först ska skydda rovdjuren men nu bygger ut vindkraften så att deras habitat förstörs.

”Det värst är väl, sämsta är väl att dom förstör ju marken, vildmarken. Det är ju det och sen om det är djur som kommer att drabbas och det passar inte i skogen med dessa moderna inslagen. Inte så nära bebyggelsen det kan stå ute i vattnet, i havet men inte i skogen det kommer ju förstöra. Det blir ju vägarna, vad det förstör mycket då omkring, för både djur och människor. Man kommer ju inte att gå därifrån och plocka bär inte.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

”Vår natur våldtas, så känner jag” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Genom att bygga ut vindkraften försvinner möjligheten att bedriva andra typer av verksamheter, vilka är beroende av den orörda naturen. När kommunen och regionen försöker locka nya människor att flytta till Falu kommun, är den storslagna naturen en av de saker man lockar med. När vindkraften byggs ut skräms människor, som annars skulle kunna tänka sig att bo i Svartnäs, bort. Jag får berättat för mig hur de som söker sig upp från kontinenten ogillar vindkraftverken och avskräcks från att flytta till Svartnäs.

Många oroar sig över de lågfrekventa ljud, som bildas av rotorbladens rörelser, då de befaras alstra sjukdomar. Ingen vill bli sjuk och därför är det många som

funderar på att sälja sitt boende om vindkraften kommer för nära bostadshuset. De är dock medvetna om att bostadspriserna kommer att sjunka när vindkraften kommer. Redan idag är det svårt att sälja husen till taxeringsvärdet. I framtiden tror många att det kommer vara svårt att överhuvudtaget sälja husen. Om det inte går att sälja husen måste man också bo kvar och riskera att bli sjuk. Många förtvivlas över den situation de har hamnat i. De kommer då att fastna i ett Svartnäs som har förändrats, Svartnäs är inte längre den by de ville leva i. Något vindkraftverkens sus ständigt kommer att göra dem påmind om.

”Man kommer inte att kunna sälja det här huset eller någonting det är bara att ta en spik genom dörren och fly.

C.W: Du tror det blir så illa?

Ja, ingen vill köpa det man får lov att ge bort det om någon vill ha det. Men köper du ett hus för 3 kr så kanske någon vill ha det, men det kan man ju inte göra, man har ju lån på det. Det är ju liksom ett livsverk, en dröm som man har, det blir ju helt krossat faktiskt, ingen vill köpa det. Man får lov att bli kvar även om man kanske blir sjuk.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Vindkraftverken kommer att begränsa svartnäsbornas rörelsefrihet. Många vill inte röra sig i närheten av vindkraftverken av rädsla för nedfallande is, muttrar eller för att de känner olust inför verken. Rörelsefriheten kommer att minska avsevärt för dem som vill vistas i skog och mark men inte vill vara i vindkraftverkens närhet. Det kommer att hindra dem från att idka friluftsliv på platser, där de alltid har gjort det. De kommer vara tvungna att ta bilen och åka till andra ställen istället för att utgå från hemmet.

Vindkraftens utseende är för många inte förenlig med den naturliga landskapsbilden. Verkens utseende med snurrande rotorblad, som förvandlar solen till ett stroboskop i solnedgången, och blinkande lampor, som syns på natten, tycker många förstör. Den njutningen det innebär att sitta på verandan och se ut över nejderna kommer att fråntas många. Om någon en stjärnklar natt ser upp mot himmelen kommer de, förutom Karlavagnen, att se vindkraftverkens lampor blinka. Vindkraften kommer genom sin synlighet dag och natt att hindra dem vilka ogillar deras estetik från att avnjuta Svartnäs vyer.

De som sökt sig till Svartnäs för det lugn som råder, kommer istället för tystnaden att höra ljuden från vindkraftverken, om de bor tillräckligt nära. Många söker sig till Svartnäs just med anledning av lugnet.

”Dom sista åren innan vi har vi flyttat upp, när vi har kommit hit upp, det har varit våran räddningsplanka. Vi har sovit tammefan i 15-16 timmar. Ibland är det så att vi sitter ute och huvudet söker efter ljud, men det finns inget. Vi har haft sådana jobba att vi har haft att göra med mycket människor och då är det här rena paradiset.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

De nya strukturer som både möjliggör vindkraftens etablerande i Svartnäs på ett övergripande plan och de strukturer som vindkraftens etablerande i Svartnäs skapar, erbjuder både möjligheter och begränsningar. Men som i Giddens resonemang om

”the duality of structure” existerar inte strukturen frikopplad från människan. Tvärt om skapas strukturen genom aktörers handlingar och existerar bara i aktörernas minnen, samt igenom den pågående bekräftande handlingen. När Intresseföreningen finner de rådande strukturerna gynnsamma och godtar Bergviks villkor och i gengäld får en bygdepeng, bekräftar de den existerande strukturen. Vildmarksföreningen agerar på ett annat sätt. Då den rådande strukturen inte erbjuder några gynnsamma villkor för dem, handlar de för att förändra den strukturen. Eftersom strukturen hela tiden måste återskapas genom aktörers handlingar, bidrar Vildmarksföreningens handlingar till att förändra samhällets egenskaper och i förlängningen till att förändra de strukturella förutsättningar som råder i Svartnäs. (Giddens 1984:25ff)

Osäkerhet och ontologisk trygghet

Osäkerheten omgärdar vindkraften. I dagsläget vet ingen var verken kommer att vara placerade, och hur det kommer bli just där de bor. För dem som inte oroar sig över vindkraftverken innebär inte osäkerheten några större problem. Även om verken byggs kommer det att bli bra. För dem som är oroliga över vindkraften och dess bieffekter innebär väntan och osäkerheten i hur det kommer att bli en svår situation.

CW: Hur har det känts från det att man fick reda på om vindkraften?

FRU:(.) Man har ju gått upp och ned i humöret och just det här att man inte kan satsa på något. Egentligen kanske man skulle vilja satsa på något med det här jordbruket. Men vilken ide är det? Om man får vindkraften här och får en massa sjukdomar, för att man får det av vindkraftverk, hur känner djuren då? Om det blir så att man och inte får någon avkastning hur ska man kunna klara av det? Och då blir det så här jaha hur ska vi göra? Hur ska vi inte göra? Ska vi sälja? Nej, uppenbarligen ingen vill ha köpa. Alla vill ju ha vindkraften men ingen vill ju bo nära den. Men vi är ju illa tvungen. Men därför blir det så att det har gått upp och ner. Vi har väntat med våra satsningar för att se hur det går Sen nu verkar det ju bli en långdragen historia uppenbarligen.

CW: Hur känns den här osäkerheten?

FRU: Den känns fruktansvärt (..) det känns väldigt, väldigt osäkert och otryggt faktiskt. Så kan man säga.

MAN: Otryggheten hur det ska bli liksom men det är ju ganska radikala förändringar om man säger så. (Medlemmar i Svartnäs Vildmarksförening)

Osäkerheten som många känner är ett exempel på ontologisk otrygghet. Giddens definierar ontologisk trygghet på följande vis: *confidence or trust that the natural and social worlds are as they appear to be including the basic existential parameters of self and social identity* (Giddens 1984:375). Ontologisk trygghet innebär att individen känner sig säker på att dennes identitet kommer förbli

oförändrad, men även att den ”omgivande sociala och materiella handlingsmiljön kommer att förbli konstant”(Giddens 1996:91).

I Svartnäs är det många, som i olika grad, lever med en ontologisk otrygghet. Den osäkerhet, som omgärdar vindkraften i Svartnäs, gör att den sociala och materiella handlingsmiljön blir osäker. Människorna vet inte under vilka betingelser de kommer att leva; Om vindkraften kommer att byggas eller ej och i så fall vad dess inträde kommer att innebära. Många oroar sig för att de kommer att bli sjuka och därför måste söka sig bort. Andra fruktar att ljuden från vindkraften kommer att höras. Om det blir för illa måste de försöka flytta, men då kanske de inte får huset sålt utan tvingas stanna kvar. Dessa frågor illustrerar den osäkerhet över den materiella handlingsmiljön som många känner.

I intervjuцитatet ovan var de intervjuade osäkra på hur vindkraften skulle påverka de djur de ville hålla. De beförde att vindkraften skulle göra deras djur sjuka och att avkastningen därför skulle sjunka. Detta är ett tydligt exempel på osäkerhet rörande den materiella handlingsmiljön.

Den största osäkerheten kring den materiella handlingsmiljön skapas av osäkerheten i huruvida vindkraften överhuvudtaget kommer att byggas. Vildmarksföreningens kamp mot Bergviks planer, och andra bekymmer som projektet kan tänkas stöta på, kan stjälpa planerna. I dagsläget är många osäkra på hur det blir – om vindkraften kommer att byggas eller ej. Om vindkraften byggs vad kommer då att hända med Svartnäs? Kommer folk att flytta eller bo kvar? Osäkerheten är stor. Under tiden får svartnäsborna vänta och se. De är så illa tvungna.

”Det är ingen idé att ta lån på några hundratusen och sätta upp nån lagård här, eller nått sånt. Då får man ju vänta och så. Men man kanske skulle behöva göra det nu. Jaha, men då får man lov att vänta.” (Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Osäkerheten begränsar de svartnäsbor som vill starta upp en verksamhet. Den hindrar dem från att realisera sina drömmar. Satsningar, som även utan vindkraften i bakgrunden, hade inneburit en risk blir nu än riskablare. Hur länge väntan måste fortgå vet ingen. Medlemmarna i Vildmarksföreningen vill inte ha vindkraften, men deras kamp försätter svartnäsborna i Limbo. De fruktar framtiden, men måste ändå bo kvar i Svartnäs. Kanske kommer det att bli bra. Till dess att vindkraften är byggd lever man med osäkerheten som ständig följeslagare.

Vindkraften är emellertid inte bara en källa till ontologisk otrygghet utan bidrar även till att skapa ontologisk trygghet. Att befolkningen minskar och de fastboende blir allt äldre är en källa till ontologisk otrygghet. För medlemmarna i Intresseföreningen innebär vindkraften och de förmåner som den medför en möjlighet till ontologisk trygghet. Nu behöver de inte längre oro sig över Svartnäs framtid.

Vindkraftens påverkan på sociala relationer

Handlingar har ibland oavsiktliga konsekvenser (Giddens 1984:9ff). Vildmarksföreningens och Intresseföreningens agerande i vindkraftsfrågan har skapat eller snarare förvärrat en spricka i byn. Vindkraften är en känslig fråga som engagerar de flesta boende. I ett litet samhälle som Svartnäs är sammanhållningen väldigt viktig. Även om alla i Svartnäs säger att alla måste få tycka vad de vill, är det tydligt att inställningen till vindkraften påverkar de sociala relationerna i byn.

C.W: Vad finns det för olika uppfattningar om vindkraften här i byn?

Jaa, det finns väl bara två. Antingen är man emot som fan eller så tycker man det är ganska okej.

C.W: Hur funkar det då?

Nej, jag vet inte det blir två läger kan man säga. Det är egentligen samma människor som är emot allting annars, dom är emot vindkraften nu också. De som i alla fall inte vill träffas även om det är någonting.

C.W: Hur menar du nu?

Om det är något midsommarfirande som vi har gemensamt, de som är emot vindkraften nu dom kommer ju garanterat inte att komma dit på det heller. Det är oftast samma människor.

Nää, precis man kan inte tycka olika om saker här det går inte.

C.W: Man kan inte tycka lika menar du?

Nej man kan inte tycka olika. Det är ju dom gamla inbitna.

C.W: Man ska tycka som dom?

Om vi tycker det är okej med vindkraften och dom tycker det är åt helvete då ska dom inte vara med på något annat heller.

Man kan inte vara sams fast man tycker olika. Man måste tycka likadant för att kunna umgås det har ju varit jävligt utbrett i den här byn förut, fast det är det inte lika mycket nu. När jag var yngre då var det extremt, det var så i alla föreningar. Då kunde man inte tycka olika: "Hur faaan kan du tycka så där?"

C.W: Men hur blir det då med sammanhållningen och det?

Jag vet inte om det påverkar så jävla mycket. Sådär har det ju alltid varit. Jag vet inte. Det blir liksom två läger i alla fall.

C.W: Spiller det över på annat?

Ja det tror jag.

C.W: Det har varit så förr det är inte bara vindkraften?

Det har alltid varit så.

C.W: Vindkraften det som händer med den är att det blir lite mer bränsle på elden?

Ja, precis. Det tror jag. (Medlem i Svartnäs Intresseförening)

Sprickan i Svartnäs verkar inte heller vara ny, utan har snarare blivit tydligare genom vindkraftens intåg. De medlemmar i Intresseföreningen, som är positiva till vindkraften, hade inte heller innan vindkraftens antågande haft någon större kontakt med dem som idag utgör stommen i Vildmarksföreningen. De upplever att det är svårt att få med nytt folk på Intresseföreningens aktiviteter. Det är alltid samma personer som kommer. De som inte brukar delta uppfattas som om de är negativa till föreningen, och det den gör för Svartnäs. Därigenom uppfattas de som motståndare till förändring. Föreningen vill ändå att alla ska vara med och har försökt få med folk med hjälp av lappar i brevlådor etc.

De svartnäsbor som inte är engagerade i Intresseföreningen upplever att den är en stängd förening, som helst vill vara för sig själv. Medlemmarna i Intresseföreningen

anser alltså att vissa inte vill vara med i deras aktiviteter, medan dessa personer i sin tur känner sig utestängda av föreningsmedlemmarna.

CW: Har ni några gemensamma aktiviteter projekt eller dylikt?

Ja, Intresseföreningen har ju marknaden med kolmila, kolbullar man säljer kol och så vidare det är ju en gång om året. Med lite aktiviteter i folkets hus, hemslöjd, knallar och sånt. Och vi i folketshusföreningen har haft en julmarknad några år nu men tyvärr har hon som höll i det flyttat förra året, så nu la vi ned det förra året det blev ingen julmarknad.

CW: Det är problem med att få folk att engagera sig?

Ja, det finns ju inte så många det är lite svårt men julmarknaden var ju ett bra initiativ då var det lite engagemang och folk ställde upp det är lika med höstmarknaden och milan. Men det är lite som två läger också. Det är inte så att alla är med. Det känns som om Intresseföreningen stänger ute vissa och vill bara vara en liten klick som engagerar sig. Tyvärr är det så.

CW: Har det nåt med inflyttning att göra eller vad beror det på?

Dels är det väl så men sen, gammalt groll kanske jag vet inte riktigt hur det är...

(Medlem i Svartnäs Vildmarksförening)

Sprickan i Svartnäs som vindkraftsplanerna vidgat försämrar sammanhållningen och riskerar att underminera gemensamma satsningar i framtiden. De arrangemang som finns i Svartnäs blir om befolkningsunderlaget fortsätter att minska svårare att genomföra. Då har man inte råd med konflikter inom lokalsamhället. Den sociala sammanhållningen är även viktig för trivseln. När byn är liten blir det lokala kontaktnätet litet. Om konflikter sedan skär ned nätverket ytterligare riskerar det sociala utbytet bli för litet. Risken blir att folk flyttar om de upplever att stämningen blir dålig.

Det är tydligt att det finns en konflikt i samhället, även om många inte vill tala om det som en konflikt. Om det är en konflikt blir det något som byborna måste hantera, men så länge man inte talar om det som en konflikt behöver de inte hantera konflikten, den finns inte. För som Cohen understryker är lokalsamhället en mental konstruktion. Lokalsamhället existerar i sinnet, inte på en viss geografisk plats eller avhängigt den sociala strukturen. Så länge man i Svartnäs inte tänker på lokalsamhället som delat, blir det heller inte det (jfr Cohen 1985:97ff). En annan anledning till att Svartnäsborna inte talar om splittringen i vindkraftsfrågan som en konflikt är att de värnar om bilden av Svartnäs utåt. Då är man försiktig med att berätta sådana saker för utomstående.

Vindkraften är ännu inte byggd i Svartnäs, men många har ändå tydliga tankar om vad den kommer innebära. Intresseföreningen ser främst möjligheter genom den utlovade bygdepengen. Vildmarksföreningen ser främst begränsningar genom vindkraftens inverkan på naturen och förstörelsen av den vildmark som finns i Svartnäs. Likaså är oron för sjukdomar stor. Det är tydligt att vindkraften inte bara påverkar Svartnäs materiellt utan även socialt. Den har bidragit till att gamla konflikter förstärkts och slagit in en kil i den befintliga sprickan. För Svartnäs som samhälle kan dessa konsekvenser vara allvarigare än de materiella. I en by som

Svartnäs där avfolkningstendenserna är tydliga, är den sociala samhörigheten viktig för att hålla samhället vid liv.

I en rapport för Naturvårdsverkets räkning inom ramarna för forskningsprogrammet "Vindval" har Klintman och Waldo (1998) skrivit om de olika risker och möjligheter som förknippas med vindkraften. Deras resultat stämmer väl överens med vad jag funnit i Svartnäs. I rapporten har de dock med en annan aspekt av vindkraften som i Svartnäs inte har varit synbar, nämligen ilskan över att vinsten från vindkraften kommer externa ägare tillgodo, medan de lokalt boende bara lämnas med ett förstört landskap. Anledningen till att folk inte har diskuterat det externa delägarskapet kan vara, att Bergvik från början klart gick ut med att det inte skulle finnas möjlighet till lokalt delägarskap. Klintman och Waldo har dock inte med någonting om hur de sociala strukturerna påverkas av vindkraften. I Svartnäs har det likväl varit väldigt tydligt att så är fallet.

Avslutning

Jag har strävat efter att förklara hur vindkraften påverkar Svartnäs som lokalsamhälle. Trots att vindkraften idag inte är utbyggd har dess påverkan på byn varit påtaglig.

Den första av de frågeställningar jag inledningsvis ställde handlar om hur Svartnäs som lokalsamhälle påverkades av den planerade vindkraften. Det är tydligt att vindkraften hotar Svartnäs som symbolisk konstruktion. Vindkraften och de meningsskiljaktigheter som den medfört, har tvingat fram en precisering av de annars vaga symboler med vilka svartnäsborna skapar en gemensam bild av lokalsamhället. Symbolerna får, genom preciseringen, en särande funktion istället för en enande. Förr var symbolerna det som skapade en bild av ett gemensamt Svartnäs. Nu när symboler som vildmark blir definierade måste människorna i Svartnäs ta ställning för eller mot definitionen. Då det pågår en konflikt i Svartnäs blir definieringen av symboler och ställningstagandet till dem en del i argumentationen. Symbolerna går därför från att ha varit en sammanhållande faktor till att bli medel för olika grupperingar att markera sin särskildhet.

I Svartnäs går det att fundera på om uppdelningen i samhället är så pass långt gången att det finns två communities där de olika grupperingarna delvis delar symboler men även har sina egna. Grupperingarna har en markant divergerande syn på vad Svartnäs är och utgör i viss mån olika sociala grupperingar.

Den andra av mina tre frågor, som jag formulerade i inledningen, handlar om hur den planerade vindkraftsutbyggnaden påverkar de människor som bor och vistas i Svartnäs. För många har planerna medfört en stor osäkerhet, eftersom man inte vet hur framtiden kommer att gestalta sig, och man oroas över de eventuella oönskade

bieffekter som vindkraften kan medföra. Många befinner sig i ett tillstånd av vad Giddens kallar ontologisk otrygghet (1996). De känner en osäkerhet om framtiden och vad den kommer att medföra. Kommer de att bli sjuka? Kommer de att kunna sälja sina hus? Hur kommer det att bli när vindkraften är bygd? Hur kommer vindkraften att påverka just oss? Frågorna är många och osäkerheten är stor. Just osäkerheten är något som plågar många, att inte kunna leva som man vill, att inte kunna satsa på framtiden, det är en realitet för många av dem som bor i Svartnäs idag.

Vindkraften har gett nytt liv åt gamla konflikter. Konflikten riskerar att försämra både sammanhållningen och livskvaliteten för dem som bor och vistas i Svartnäs. Gemensamma satsningar försvåras och i förlängningen riskerar utflyttningen snabbas på.

Den tredje frågeställning jag ställde i inledningen behandlar nya begränsningar och möjligheter som vindkraften för med sig. Nya möjligheter och begränsningar har skapats. Beroende på var i den sociala väven man befinner sig och vilken syn man har på Svartnäs, erbjuder vindkraften antingen övervägande möjligheter eller övervägande begränsningar.

Medlemmarna i Vildmarksföreningen upplever vindkraften som ett hot mot det liv de vill leva. De fruktar att vindkraftverken kommer att göra dem sjuka, förstöra landskapsbilden, ta bort tystnaden, förstöra djurens livsmiljö, förhindra svartnäsborna från att röra sig fritt och förändra Svartnäs till något annat än det en gång var, förvandla Falu kommuns sista vildmark till industrimark. Medlemmarna i Intresseföreningen är övervägande positiva till vindkraften, främst tack vare bygdepengen, men de hoppas även på nyinflyttare och nya arbetstillfällen.

I de intervjuer jag genomfört har de lokala konsekvenserna av vindkraften varit dominerande. De som är positiva till vindkraften har lyft fram den nytta den skapar för byn, medan de som är negativa har lyft fram riskerna med vindkraften. Vindkraftens globala positiva miljöeffekter har diskuterats sparsamt i mina intervjuer. En anledning till detta är att de inte har någon relevans för svartnäsborna. Svartnäsborna kommer inte att märka någon skillnad om koldioxidkurvan planar ut, däremot kommer de förändrade lokala förutsättningarna att märkas av, och det är dessa som har diskuterats i mina intervjuer. De flesta är emellertid överens om att vindkraften är bra för miljön och har inget emot vindkraften i sig. De tycker dock att man kan placera verken till havs, eller där där ingen människa bor. Många säger att det inte är vindkraften i sig de är emot utan placeringen.

Men vad har händelserna i Svartnäs för betydelse sett i ett vidare perspektiv? För att förklara detta återgår jag till ett av de viktigaste begreppen i Giddens struktureringsteori, the duality of structure. Strukturen existerar inte frikopplad från handling, utan måste hela tiden återskapas via handling för att leva vidare (Giddens 1984:25ff). När handlingar istället sker utanför strukturens ramar, bidrar de till att försvaga den gamla strukturen och skapar istället nya strukturer. Genom att agera

på ett sätt som inte återskapar de existerande strukturerna förändras systemet, och i slutändan kommer även de betingelser som styr struktureringen av vardagen att förändras. I Svartnäs har vildmarksföreningens agerande medfört just detta och när de agerat mot vindkraften har de bidragit till att förändra förutsättningarna för vindkraften. De har spridit kunskap och stöttat FSL som i sin tur verkar för att påverka både strukturernas utformning och den övergripande struktureringen.

Vindkraften är populär på den nationella nivån (Söderholm et al. 2007), men de senaste åren har FSL, motståndsrörelsen, vuxit sig starkare. Utvecklingen är ett resultat av enskilda aktörers handlande, vilka har varit i samma situation som människorna i Svartnäs.

FSL verkar för att förändra den övergripande struktureringen, det politiska system som styr vindkraftens villkor. Men vilket inflytande FSL kommer att få i framtiden är osäkert. FSL är endast en av många intressenter som kämpar om inflytande. Föreningen förändrar likväl allmänhetens syn på vindkraften. Vindkraftens baksidor har på sistone uppmärksammats alltmer i media. Mycket går att tillskriva det arbete FSL lägger ned.

Händelserna i Svartnäs kan mot denna bakgrund betraktas som del av en omstrukturering av samhället och energipolitiken. Lokalbefolkningen som förr inte har haft någon företrädare vid de stora överläggningarna får genom FSL en chans att göra sina röster hörda, och påverka beslut som tas även på nationell nivå.

I takt med att FSL växer sig starkare kommer det kanske i framtiden att bli nödvändigt att ta större hänsyn till de lokalboende. Att involvera lokalbefolkningen på ett tidigt stadium, ta hänsyn till deras önskemål, erbjuda kompensation i form av bygdepeng och ge möjlighet till lokalt delägarskap, kommer kanske i framtiden bli en självklarhet. Utvecklingen kan emellertid gå åt andra hållet. Ett större fokus på problemen med växthuseffekten ger utrymme för en starkare top-down styrning. Det kan i förlängningen leda till att de lokala intressenternas önskemål i framtiden negligeras, till förmån för vindkraftens övergripande klimatnytta.

Referenser

Litteratur

COHEN, A. P. 1985 (1995): The symbolic construction of community. New York, London: Routledge.

DALBY, S. & MACKENZIE, F. 1997. Reconceptualising local community: Environment, identity and threat. *Area*, 29, 99-108.

DAMBORG, S. & KROHN, S. 1999: On public attitudes towards wind power. *Renewable Energy*. 16. 954-960.

DEVINE-WRIGHT, P. 2009a. Rethinking NIMBYism: The Role of Place Attachment and Place Identity in Explaining Place-protective Action. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19, 426-441.

DEVINE-WRIGHT, P. & HOWES, Y. 2010. Disruption to place attachment and the protection of restorative environments: A wind energy case study. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 271-280.

KLINTMAN, M. & WALDO, Å. 2008: Erfarenheter av vindkraftsetablering – Förankring, acceptans och motstånd. Stockholm: Naturvårdsverket.

KLINTMAN, M. & WALDO, Å. 2010: Attityder och delaktighet vid etablering av vindkraft till havs. Stockholm: Naturvårdsverket.

ENERGIMYNDIGHETEN 2010: Vindkraftsstatistik 2009.

ELSAM ENGINEERING 2004: Livscyklusvurdering af hav- og landplacerede vindmølleparker.

GIDDENS, A. 1984 (2010): The constitution of society. Cambridge, Malden: Polity Press.

GIDDENS, A. 1996: Modernitetens följder. Lund: Studentlitteratur.

JONES, C. R. & EISER, J. R. 2009. Identifying predictors of attitudes towards local onshore wind development with reference to an English case study. *Energy Policy*, 37, 4604-4614.

KAHN, J. 2003: Wind power planning in three swedish municipalities. *Journal of enviremental planning and management*. 46. 563-581.

MUNDAY, M., BRISTOW, G. & COWELL, R. 2011. Wind farms in rural areas: How far do community benefits from wind farms represent a local economic development opportunity? *Journal of Rural Studies*, 27, 1-12.

NYSTRÖM, J. 2003 (2007): Planeringens grunder. Lund: Studentlitteratur.

SODERHOLM, P., EK, K. & PETTERSSON, M. 2007. Wind power development in Sweden: Global policies and local obstacles. *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, 11, 365-400.

VORKINN, M. & RIESE, H. 2001. Environmental concern in a local context - The significance of place attachment. *Environment and Behavior*, 33, 249-263.

Tidsskrifter

ENERGIMYNDIGHETEN: "Bioenergin kan öka kraftigt". *Energiutblick*. 2007. Nr 1. S.12

Empiri

Intervjuer med personer i Svartnäs

Deltagande observation under "Förutsättningar i Dalarna för vindbruk" seminarium anordnat av länsstyrelsen Dalarna 2011-03-31